

**Ёшларни миллий қадриятлар руҳида тарбиялашнинг
ўрни ва аҳамияти**

Тошкент тиббиёт академияси

педагогика фанлари номзоди, доцент:

Худоёрова Ойсоат Келдиёровна

Тиббий профилактика ва жамоат саломатлиги,

экология атроф муҳит муҳофазаси ва кимё факультети

Бешимова Дилафрўз Исломовна

304-гуруҳ талабаси

Сайитмуратов Нодиржон Боймурот ўгли

402-А гуруҳ талабаси

“Бизни ҳамиша ўйлантириб келадиган яна бир муҳим масала - бу ёшларимизнинг одоб-ахлоқи, юриш-туриши, бир сўз билан айтганда, дунёқараши билан боғлиқ. Бугун замон шиддат билан ўзгараяпти. Бу ўзгаришларни ҳаммадан ҳам кўпроқ ҳис этадиган ким - ёшлар. Майли ёшлар ўз даврининг талаблари билан уйғун бўлсин. Лекин айти пайтда ўзлигини ҳам унутмасин. Биз киммиз, қандай улуғ зотларнинг авлодимиз, деган даъват уларнинг қалбида доимо акс-садо бериб, ўзлигига содиқ қолишга ундаб турсин. Бунга ниманинг ҳисобидан эришамиз. Тарбия, тарбия ва фақат тарбия ҳисобидан”

Шавкат Мирзиёев

Аннотация: Ёшлар тарбиясида миллий қадриятларнинг ўрни ва таъсирига доир долзарб масалалар акс этган. Шунингдек, буюк аجدодларимиз меросини ёшларимизга ўргатишнинг ўзига хос йўналишлари аниқланган.

Калим сўзлар: Миллий мафкура, қадриятлар, буюк аждодлар мероси, маънавий бойлик, одоб, ахлоқ, меҳнатсеварлик, Ватанпарварлик.

Ёшларнинг ҳар жиҳатдан етук инсон бўлиб вояга етишида миллий қадриятларимизнинг ўрни бекиёсдир. Бунда она юртга муҳаббат, миллий мафкурамиз асосий ғояларига садоқат туйғуларини ёшларнинг қалби ва онгига чуқур сингдириш бугунги куннинг долзарб ва амалий масаласидир. Миллатимизнинг шакллана бошлаган давридан буён ҳозирги авлод фойдаланаётган ва ардоқлаётган асл қадриятлар "ўзбек миллий қадрияти" ҳисобланади. Бундай қадриятларга шу халнинг ўзи яратган, бойитган, сақлаб келаётган, авлоддан-авлодга ўтиб, ривожланиб бораётган бойликлар, аждодлардан қолган илмий, фалсафий, маданий, бадий асарлар, анъана, маросим ва бошқа қадриятлар тааллуқлидир. Бугунги кун ҳар бир ёш изланувчан, билимга чаноқ, ғайрат-шижоатли ва меҳр-мурувватли бўлиши керак. Бунинг учун ота-обоболаримизнинг қолдириб кетган бой миллий-маънавий меросимизни ёшларимизга ўргатишимиз зарур. Буюк аждодларимиз, Имом Бухорий, Имом Термизий, Имом Мотуридий, Маҳмуд Замахшарий, Мусо Хоразмий, Аҳмад Фарғоний, Абу Наср Фаробий, Абу Али Ибн Сино, Абу Райҳон Беруний, Юсуф Хос Ҳожиб, Бурхониддин Марғиноний Амир Темур, Хожа Ахрор Вали, Абдурахмон Жомий, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобурлар меросларининг замирида ватанга муҳаббат, инсонийлик ғояси, умуминсоний қадриятлар мажмуи, одоб-ахлоқ, ватанпарварлик, фидойилик, халқлар ўртасида дўстлик, тинчлик ва умуман эзгуликка даъват этувчи ғоялар ётади. Хусусан, Форобий ўзининг маънавий маърифий таълимотида одоб, ахлоқ, билим, ақл идрок ва уларнинг инсон ҳаёти ва камолотидаги аҳамиятига жиддий эътибор берди. "Ахлоқ, одоб, билим, эстеъдод, ақл идрок ва тафаккур заминида инсонда ишонч, эътиқод, ихлос,

виждон, иймон шаклланади”¹. Форобийнинг фикрича ахлоқли одамнинг барча аъзолари мукамал, тараққий этган, барча масалани, муҳокама ва мулоҳазани тездан ва тўғри тушуна оладиган, маъносини англаб етадиган бўлиши, хотираси жуда бақувват, кўрган, эшитган, сезган нарсаларининг бирортасини ҳам эсидан чиқармай, ёдида сақлаб қоладиган, зеҳни тез ва ўткир бўлмоғи, сўзлари равон, билишга ва ўқишга муҳаббати кучли бўлмоғи лозим дейилган. Бугунги кун ёшларимиз ана шу бебаҳо миллий ва маънавий бойликларимиздан баҳраманд бўлиб, ўзининг кимлиги, қандай буюк зотларнинг авлоди эканини англаб етган ҳолда инсонийлик, меҳр-оқибат ҳалоллик, саховат, мурувват сингари халқимизга мансуб бўлган фазилатларни ўзларида намоён этсинлар. Бугунги глобаллашув замонида Ўзбекистон ёшлари қалби ва онгида ўз халқи ўтмишига эҳтиром ва муҳаббат ҳиссини сингдириш долзарб вазифага айланмоқда. Зеро, ёшларнинг тарихий онгини шакллантиришда аجدодларимиз бой маънавий меросига мурожаат этиб, уларни талқин қилиш айти муддаодир. Илму-фан соҳаларида етарли даражадаги маълумотга эга бўлган ёшлар ўзи, оиласи, халқи ва Ватани учун манфаат келтирадиган инсонлар қаторидан жой оладилар ва саодатли бўладилар. Шарқ алломалари асарларида фарзандлар таълим ва тарбияси масалаларига жиддий этибор берилган. Хусусан, ёшларни ҳалол меҳнат билан ҳаёт кечиришга ундайдиган, холис ва эзгу ишлар билан эл - юртга наф етказадиган, тириклик мазмунини теран англаб, тўғри хулоса чиқарадиган инсонлар бўлишга ундовчи ҳаётий қарашлари, ҳикматларнинг аҳамияти беқиёсдир. Фарзандларни эътиқодли, билимли, ўз юрти тарихи ва миллий қадриятлари ҳамда буюк аجدодлар, алломаларимиз қолдирган илмий ва маънавий меросни асрашга ўргатиш оиладан, ота-она ўғитларидан бошланади. Мамлакатимиз ёшлари улкан ижодий, ақл-заковатли, ижтимоий-

¹ Абу Наср Форобий. “Фозил одамлар шаҳри”. - Т.: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1993., 186 бет.

сийсий салоиятини юрт тинчлиги, Ватан тараққиёти ва халқ фаровонлиги сари сафарбар этиши зарурдир. Бола ёшлигидан яхши тарбия олиб, гўзал ахлоқ ва одобли бўлса, у жамият учун фойдали инсонга айланади ва илм ҳунарда юқори чўққиларни эгаллайди. Тўғрилиқ, самимийлик ва рост сўзлаш инсон қадрини юксакликка кўтаради ва эзгулик, адолат таянчи бўлиб хизмат қилади. Ростгўй инсонлар ҳаёти давомида меҳр садоқат хислатларидан элни баҳраманд этадилар. Ўзбек халқининг миллий урф одатларига кўра, ҳар бир инсон покиза ҳис туйғуга эга бўлиши керак. Поклик мазмунида оқиллик, эътиқодлилик, шарм ҳаё, фаҳм фаросат улугворлик, тежамкорлик ва инсонийлик мужассамлашган. Инсон ҳамиша очик чехрали, хуш хулқли, рост сўзловчи, меҳнатсевар бўлсагина боши омон бўлади. Тарбиясиз болалар ўзларини, ота ва она, жамоанинг катта оғриғидир. Бола тарбиясида ўзбек миллатининг ўзига хос қарашлари мавжуд бўлиб, бунда оила муҳити муҳим ўринни эгаллайди. Бу эса оиланинг фарзанд тарбиясида ота - онанинг қаттиққўллиги, меҳрибонлиги, умумий соғлом муҳит, меҳр - муҳаббат, оқибат, ўзаро ҳурмат, тинч - тотувлик, билим савияси, иймон - эътиқодлилиги, моддий ва маънавий бойликка нисбатан ижобий муносабатларига боғлиқдир.

Қадриятлар ичида энг биринчи ва энг умумийси ҳаётнинг ўзидир. Чунки, ҳаётдан маҳрум бўлиш қолган барча қадриятлардан фойдаланишни йўққа чиқаради. Қадриятлар ўзининг моҳиятига кўра, бир неча турга бўлинади. Инсон ва унинг ҳаёти энг олий қадриятдир. Инсон йўқ жойда бирор нарсанинг қадр қимматаи ҳақида сўзлаш жоиз эмас. Ватан меҳри олий қадриятдир. Ўз Ватанини севмаган, қадрига етмаган инсон ўзгани, башариятни ҳатто, ҳатто, кураи замин ободлигини ҳам қадрига етмайди. Ватан меҳрини йўқотган шахс оёғи тагидаги заминини йўқотади Миллий қадрият халқ ўтмишига, бугунги ва келажакка, фан ва маданият тараққиётига, миллий одоб ахлоққа юксак ҳурмат белгисидир. Маънавий баркамол инсон Ватанига ва миллатига содиқ, маданиятли, ахлоқий покликнинг энг юксак намунасидир. Маънавият

тарбиянинг энг таъсирчан қуроли, унинг ўзаги эса ахлоқдир. Алишер Навоий “Инсон бутун борликнинг кўрки ва шарафидир. Бутун оламни яратишдан мақсад инсон бўлиб, у ҳамма мавжудот ичида тенги йўқдир. Шунинг туфайли инсон бошқа барч нарсалардан мумтоз қилиб яратилди... унинг бошига тўғри йўлдан бориш тожи қўйилди, шараф меърожига чиқиш эса унинг қисмати бўлиб қолди”².

Абу Али Ибн Синонинг одоб ахлоқ ва инсонпарварлик ҳақидаги таълимоти илмий амалий ва тарбиявий аҳамиятга эгадир. Унинг тушунтиришича, инсон оламдаги мавжудотлар ичида энгбуюк зотдир. Шунинг учун ҳам аллома ҳар бир кимсадан инсон номига лойиқ бўлишни талаб этади. Алломанинг таъкидлашича, “Дўст бу яхши кўрувчидир. Дўст ўз дўстининг хурсандчилигида ҳам, бахтсизлик кезларида ҳам қайғу ва шодлигига шерик бўлади”³. Абу Али ибн Сино ҳаё ва ифбатни инсонда доимо сақланадиган хусн ва латофатдир деб баҳолаган. Ахлоқ инсоннинг маънавий қиёфаини белгиловчи сифатдир. Инсоннинг юриш туришлари, уларнинг жамият олдидаги бурчи, масъулияти, ўзаро алоқалари, ижтимоий меҳнатга муносабатлари каби ҳаракатларини тартибга солувчи меъёрий қоидалар йиғиндиси ҳисобланади. Илм инсоннинг зехнини ўткирлаштиради, ахлоқийлик инсонийлик даражасини белгилашнинг муҳим меъёри бўлиб, инсоннинг дилини равшанлаштиради. Гўзал ахлоқ инсонга хос яхши фазилат ва баркамолликнинг ифодаси ҳисобланади.

Хулоса шуки, яхши ахлоқ, гўзал фазилатлар билан миллат юксалади. Ҳар миллатнинг соғлиги ва қудрати унинг ахлоқий софлигидандир. Инсон ҳаётида ахлоқий покликни амалга ошириш биринчи даражадаги вазифадир. Шунга кўра, поклик, тозаллик ҳар бир давр, замоннинг талабидир. Ҳикматлар,

² Алишер Навоий. Лисон ут тайр. Т., Ғ.Ғулом номидаги нашриёт матбаа бирлашмаси, 1991, 269 бет.

³ Ҳикматларга тўла бу дунё. “Ўқитувчи”, 1997, 41 бет.

ҳикоялар мақоллар ва маталлар, эртақлар ва дostonларнинг ҳаммасида инсон нақадар улуғ зот эканлиги, оламнинг обод ва гўзаллиги унинг ақл идроки, тафаккури, амалий фаолиятига боғлиқлиги таъкидланади. Айтилганидек, “Инсон қўли гул, яъни у ҳар нарсага, ҳатто иложи йўқ деб ҳисоблаган қийин ва мушкул ишларга ҳам қодир, унинг қўли тегкан нарса, қадами етган жой чирой очади, гуллаб яшнайти”⁴.

Жаҳон цивилизациясини ривожлантиришга бебаҳо ҳисса қўшган буюк мутафаккирларнинг инсонни маънавий ахлоқий етукликка чорловчи таълимотлари бугунги мустақил ҳаётимизнинг олтин пойдевори, маданиятимиз, маънавиятимиз, мафкурамизнинг таг заминидир. Ёшларни интизомли, юксак ахлоқли этиб тарбиялаб, Ватанпарварлик руҳида вояга етказиш ижтимоий барқарорликни таъминлашга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Абу Наср Форобий. “Фозил одамлар шаҳри”.- Т.: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1993.
2. Алишер Навоий. Лисон ут тайр. Т., Ғ.Ғулом номидаги нашриёт матбаа бирлашмаси, 1991.
3. Ҳикматларга тўла бу дунё. “Ўқитувчи”, 1997.
4. Ш.Шомақсудов, Ш.Шорахмедов. Ҳикматнома. Т., 1990.

⁴ Ш.Шомақсудов, Ш.Шорахмедов. Ҳикматнома. Т., 1990, 152 бет.